

Kroniek van een aangekondigd plan van aanpak

Met de vernietiging van het eeuwenoude, erg waardevolle maar zonevreemde Ferrarisbos in Wilrijk op 3 september jl., werd een nieuw en jammerlijk hoofdstuk geschreven in het verhaal van het Vlaamse bosbehoud. Dit artikel gaat dieper in op het problematische gegeven dat Vlaanderen meer dan 15 jaar na de lancering van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen nog steeds niet in staat blijkt zijn bestaande bossen afdoend te beschermen.

Goed nieuws: er zijn geen zonevreemde bossen meer

Goed nieuws: er zijn (zo goed als) geen zonevreemde bossen (meer)¹. Dat toch wel opzienbarend weetje is voorlopig het meest tastbare resultaat van de studie over de zonevreemde bossen die de Vlaamse overheid recent liet uitvoeren. De studie kwam er toen Vlaams Minister van Leefmilieu, Natuur en Cultuur Joke Schauvliege in mei van 2011 aankondigde dat ze een plan van aanpak voor de zonevreemde bossen klaar had. Niet geheel onterecht kwam men in die studie tot de vaststelling dat de term “zonevreemd” niet de lading van de vele bedreigde bossen in Vlaanderen dekt, noch de mate waarin ze bedreigd zijn. Bossen kunnen ook in andere, niet-groene bestemmingen perfect “zone-eigen” zijn, omdat ze er bv. een rol als groene oase of bufferzone spelen. In de definiëring van de bestemmingen van het gewestplan (KB 28/12/1972) werd dit expliciet vermeld, maar de jongste decennia waren veel geesten opgeschoven naar een visie waarin de “basisbestemming” van een site mordicus moest kunnen gerealiseerd worden: in de bestemming industrie moet elke vierkante meter industrie kunnen worden, in woongebied woningen, enz... Onjuist dus: ook voor bos is er altijd plaats geweest in de harde bestemmingen, want groene ruimten maken ook daar integraal deel uit van wat de toenmalige beleidsmakers bedoelden te realiseren. Bovendien is de (harde) bestemming op het gewestplan van een bos slechts één element dat bepaalt hoezeer een bos bedreigd kan zijn.

BERT DE SOMVIELE

Van “zonevreemd” naar “ruimtelijk bedreigd”

De studie stelt dan ook voor de term “zonevreemd bos” niet langer te gebruiken, maar de voorkeur te geven aan “ruimtelijk bedreigd”. Dit debat over terminologie is niet geheel semantisch, want door te focussen op zgn. zonevreemdheid zou de perceptie kunnen ontstaan dat een herbestemming van bos in “harde” bestemmingen naar een groene bestemming het probleem helemaal zou oplossen, en dat dit ook de enige mogelijke oplossing zou zijn. Toegegeven, het blijven bij uitstek de bossen in deze harde bestemmingen die erg kwetsbaar voor ontbossing zijn, maar uit de officiële cijfers van de Vlaamse overheid over ontbossing per bestemming², blijkt toch dat ook in andere dan de harde bestemmingen heel wat ontbost wordt. Deze vaststelling wordt bovendien bevestigd en zelfs nog versterkt door de bevindingen van de hierboven vermelde studie. Het is dus zeker aangewezen de problematiek los te koppelen van enkel de gewestplanbestemming, vandaar dus dat de term “ruimtelijk bedreigd” meer aangewezen lijkt dan “zonevreemd” bos.

Los van hoe je het ook gaat benoemen, hét probleem is en blijft natuurlijk wel dat in feite elk bos in Vlaanderen van de ene dag op de andere acuut bedreigd kan worden, wat natuurlijk haaks staat op de ellenlange rij beloftes voor beter bosbehoud die beleidsmakers de voorbije 15 jaar geuit hebben. Deze engagementen hier allemaal oplijsten zou te ver leiden, daarom houden we het bij eentje, eigenlijk de basisbelofte: de bijbel van de ruimtelijke ordening, het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen (RSV), stelde in 1997 namelijk reeds uitdrukkelijk: “Met betrekking tot de bosstructuur, als deel van de natuurlijke structuur, zijn het versterken van de multifunctionaliteit van bos, het tegengaan van de versnippering van bestaande bossen (en dus het verlies aan biodiversiteit), het verkrijgen van een hogere bebossingsindex en het voorzien van nieuwe bossen in bosarme streken de belangrijkste doelstellingen. Daarom is het **noodzakelijk alle bestaande bossen te beschermen** en bosuitbreiding te realiseren.”

Duidelijker dan dit kan je het moeilijk verwoorden. Maar een kleine 20 jaar later zijn meer dan 2.600 hectare van die bestaande bossen onherroepelijk verdwenen, zoals

1 Bos is slechts zonevreemd te beschouwen indien de voorschriften van het geldend bestemmingsplan geen bos toelaten.

2 Verzameld in de jaarlijkse Bosbarometer van BOS+ (<http://www.bosplus.be/nl/aanbodopmaat/overheid/item/329-bosbarometer>).

BOS+ heeft kunnen reconstrueren uit de cijfers van het Agentschap voor Natuur en Bos (ANB). Bovendien is niet eens de helft hiervan (1.302 hectare) ook effectief gecompenseerd door de aanleg van nieuwe bossen elders. En verkeren we dus blijkbaar nog steeds in de studiefase van het probleem... Hoog tijd voor een “kroniek van een aangekondigd plan van aanpak”, een overzicht van de mogelijke oplossingsscenario’s, en het uit de wereld helpen van enkele hardnekkige fabeltjes over het bosbehoud in Vlaanderen.

Artikel go bis...

Heb je het over ontbossing in Vlaanderen, dan moet je het eerst en vooral over het fameuze Artikel go bis hebben. Dit artikel van het Bosdecreet omvat het ontbossingsverbod, maar biedt er meteen ook een aantal uitzonderingen op, waar met grote regelmaat (en soms zeer gretig) gebruik van gemaakt wordt. Het komt er kort gezegd op neer dat in woon- en industriegebieden een ontbossing makkelijk vergund kan worden, door een simpele stedenbouwkundige vergunning verleend door de gemeente. Aangezien het aantal inwoners, de kadastrale inkomens en de aanwezigheid van industrie in directe mate bijdragen tot het inkomen van een gemeente zelf, hebben gemeentes eigenlijk direct financieel voordeel bij het verlenen van vergunningen voor ontbossing die plaats maakt voor woningen of bedrijven. Met alle nefaste gevolgen van dien.

Daarnaast is er ook nog de zgn. ministeriële ontheffing op het ontbossingsverbod, ook een onderdeel van go bis. Deze ontheffing kan in principe voor elk bos, in elke bestemming, aangewend worden, en ertoe leiden dat ontbossing toegelaten wordt. Dat dit instrument zeker geen dode letter is, bewijzen de cijfers van het ANB: sinds het jaar 2000 werd voor ongeveer 1.000 hectare bos een ministeriële ontheffing op het ontbossingsverbod verleend.

Geheel vergund en dus 100% wettelijk verdwijnt er via die uitzonderingen op het ontbossingsverbod elk jaar meer dan

200 hectare Vlaams bos. Ontstellende cijfers die bewijzen dat er iets schort aan onze wetgeving ter zake, zeker wanneer je onze (trends in) bosoppervlakte met de erg positieve evolutie in de rest van West-Europa vergelijkt. Economische topregio’s die vergelijkbaar zijn met Vlaanderen, zoals de omgeving van Parijs, Groot Londen of Nordrhein-Westfalen doen het systematisch beter dan Vlaanderen op vlak van bosoppervlakte. Ook Nederland heeft de voorbije decennia een enorme inhaalbeweging gemaakt, terwijl Vlaanderen ter plaatse is blijven trappelen.

Kroniek van een aangekondigd plan van aanpak

De kroniek van het aangekondigd plan van aanpak is er dus voorlopig ook en vooral nog één van de aangekondigde dood van heel wat Vlaamse bossen. Enkele scharniermomenten:

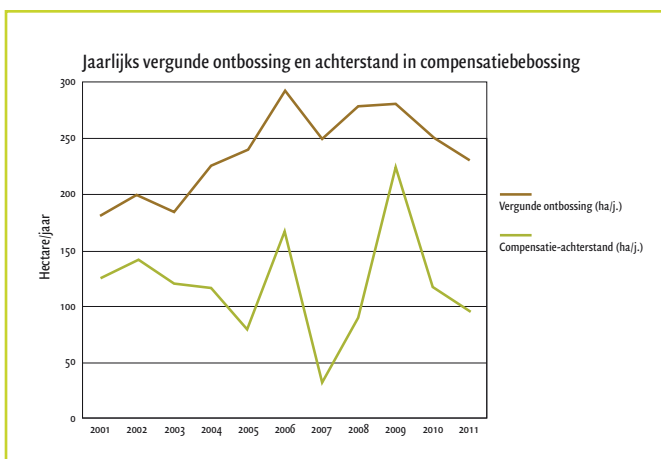
2002. In Brugge bezetten jongeren het Lappersfortbos, gelegen langs de Vaartdijkstraat. Het bos werd op het gewestplan deels ingekleurd als bedrijfszone, en de eigenaar – Fabricom - GDF Suez – wil deze site nu te gelde maken door ze te ontbossen en er bedrijfsgebouwen te bouwen. Doorheen de daaropvolgende jaren zal dit bos herhaaldelijk maandenlang bezet worden door activisten pro bosbehoud, en ontruimd worden door de politie. Het dossier groeit uit tot hét symbool voor de bedreigde bossen in Vlaanderen.

2003. Het voormalige Instituut voor Bos- en Wildbeheer (nu INBO) voert op vraag van het voormalige Bos & Groen (nu ANB) een analyse uit naar het voorkomen en de waarde van de zonevremde bossen in Vlaanderen. Het resultaat is een rangschikking van de meest waardevolle zonevremde bossen in Vlaanderen.

2009. Ondanks aanhoudend protest en meerdere bezettingen valt het doek over het Lappersfortdossier: 13,5 hectare van het bos wordt aangekocht door stad en Vlaamse gemeenschap en zal bos blijven, de rest wordt ontbost om plaats te maken voor kantoorgebouwen.

2009. Bij het aantreden van de nieuwe Vlaamse regering in 2009 belooft het Regeerakkoord hoopgevend nieuws voor onze bedreigde Vlaamse bossen: de nieuwe regering zal “werk maken van het in kaart brengen van de zonevremde bebossing en herbestemmen van die bossen waar dat nuttig en mogelijk is.” Let wel, vergeleken met de doelstelling uit het RSV is dit reeds een lager ambitieniveau. Waar het RSV nog sprak van de noodzaak tot bescherming van alle bestaande bossen, wordt nu een veel grotere slag om de arm gehouden.

2009. Naar aanleiding van dit engagement van de Vlaamse Regering publiceert de Vereniging voor Bos in Vlaanderen

Het Lappersfortbos in Brugge was jarenlang hét symbool van de bedreigde bossen in Vlaanderen. © Jonas Lampens

(vandaag BOS+) haar Reddingsplan Zonevreemde Bossen, waarin ze beleidsmakers een aantal constructieve voorstellen aanreikt om de meest waardevolle en bedreigde zonevreemde bossen afdoend te beschermen.

2010. De Jeugdbond voor Natuur en Milieu (JNM) en de Vereniging voor Bos in Vlaanderen (VBV) organiseren de Groene Potloodencampagne: op enkele maanden tijd doneren meer dan 10.000 mensen een groen potloodje dat JNM en VBV aan de kabinetten van de ministers Muyters van Ruimtelijke Ordening en Schouwliege van Natuur en Leefmilieu overhandigen, om hen de 'instrumenten' te geven om de kaart van Vlaanderen wat groener te kleuren en aldus de bedreigde Vlaamse bossen beter te beschermen.

2010. Op vraag van het kabinet van Vlaams Minister van Leefmilieu, Natuur en Cultuur Joke Schauvliege voert het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek een update van de IBW-studie uit 2003 uit. In grote lijnen blijven de bevindingen dezelfde als in 2003. Het INBO dringt wel aan op een actualisatie van de beschikbare kaartgegevens.

2011. Op het Beleidssymposium 'Bos voor iedereen: droom of werkelijkheid', op 11 mei 2011 georganiseerd door VBV, Natuurpunt en ARGUS, kondigt Vlaams minister van Leefmilieu, Natuur en Cultuur Joke Schauvliege aan dat ze een plan van aanpak klaar heeft voor zonevreemde bossen.

2011. De Vlaamse overheid besteedt een nieuwe studie over de zonevreemde bossen uit. Het studiebureau Grontmij haalt deze opdracht binnen.

Begin 2013. De Grontmijstudie wordt opgeleverd. Ze bouwt verder op eerder uitgevoerd onderzoek, bevat een oplijsting van de elementen die de ecologische en maatschappelijke waarde van een bos, en de mate van bedreiging van ontbossing ervan kunnen bepalen, en van de (veelal bestaande) beleidsinstrumenten die kunnen toegepast worden om in specifieke situaties bosbehoud te realiseren. Het middenveld wordt intensief betrokken bij de studie, en kan zijn inbreng doen over de relevante parameters voor waardebeoordeling van de bestaande bossen en voor oplossingsscenario's om ze afdoend te beschermen. Het bestek van de studie stopt echter wel waar de concrete beleidskeuzes gemaakt moeten worden. Het eindrapport wordt overgemaakt aan het ministerie van Leefmilieu, Natuur en Cultuur, dat op basis hiervan definitieve keuzes zal moeten maken.

30 juni 2013. In Antwerpen start de bezetting door een aantal jongeren van het zgn. "Ferrarisbos"³, gelegen langs de Fotografielaan. Het bos werd enige tijd geleiden door een beperkt plan van aanleg uit zijn groene

³ "Ferrarisbos" is de gangbare roepnaam die nu sinds enige tijd aan dit bos gegeven wordt. De typering als eeuwenoud Ferrarisbos – d.w.z. reeds gekarteerd als bos op de kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden door Graaf de Ferraris (1771-1778) – werd blijkbaar lokaal geïnterpreteerd als de naam van dit bosgebied. Deze naamgeving is vervolgens een eigen leven gaan leiden, en vandaag vind je het bos onder die naam zelfs aangeduid op Google Earth.

Het Ferrarisbos in Wilrijk is niet alleen een ecologisch zeer waardevol bos op zich, het is ook een belangrijke stapsteen tussen andere belangrijke natuurgebieden. En dit in een sterk verstedelijkte regio. © Beeld gebaseerd op Google Earth

bestemming gehaald en ingekleurd als bedrijfszone, en de eigenaar – Essers NV – wil deze site nu te gelde maken door ze te ontbossen en er bedrijfsgebouwen te bouwen. Tien jaar na de eerste bezetting van het Lappersfortbos blijkt voorlopig weinig tot niets veranderd. Vervang “Lappersfort” door “Ferraris”, vervang “Brugge” door “Antwerpen”, en je kan letterlijk hetzelfde verhaal neerschrijven... Vandaag is dit schitterende bos het nieuwe symbool voor de vele bedreigde bossen in Vlaanderen. Door zijn bostype (eeuwenoud Ferrarisbos, inheems loofhout van grote dimensies met hoge aandelen staande en liggend dood hout, een bijzonder grote biodiversiteitswaarde en nabijheid tot andere belangrijke bos- en natuurgebieden) is dit bos een modelvoorbeeld voor de ecologisch waardevolle ruimtelijk bedreigde bossen die d.m.v. het aangekondigde plan van aanpak zouden moeten gevrijwaard worden van destructie.

Zomer 2013. Intussen blijft het wachten op de beslissingen van de Vlaamse Regering die de bovenvermelde intenties tot concrete realiteit moeten maken. Tijdens een parlementair debat in de Commissie Leefmilieu in juni van dit jaar lichtte Minister Schauvliege wel reeds enkele tipjes van de sluier op, waarvan we de belangrijkste aspecten hier woordelijk citeren⁴:

“Wat is het tot nu toe afgelegde traject? Alle zonevremde bossen zijn opgesteld in 3 categorieën, op basis van een multicriteria-analyse (MCA). Tevens ligt een piste op tafel met drie te volgen sporen. Spoor 1 gaat over een proactieve inzet op bosbehoud van de meest waardevolle locaties. Spoor 2 is de optimalisatie van het instrumentarium. Spoor 3 is het aanreiken van een duidelijk toepassingskader bij het relevante beleidsniveau – bijvoorbeeld gemeente of provincie – in de vorm van een te doorlopen beslissingsboom.

4 Voor het volledige (en interessante) parlementaire debat verwijzen we naar <http://www.vlaamsparlement.be/Proteus5/showVIVerslag.action?id=879968>.

...

De klasse van de meest waardevolle zonevremde bossen wordt als basis genomen om te komen tot een aparte kaartlaag met topbossen waarvoor een proactieve aanpak het meest aangewezen is – dat is spoor 1. Deze kaartlaag met topbossen wordt momenteel uitgezuiverd, zodat bossen waar, ondanks de zonevremde, geen bedreiging bekend is en waarvoor goede garanties zijn voor behoud en verantwoord beheer, niet worden meegenomen en dus ook niet in kaart worden gebracht. ... Dit gebeurt op basis van gebieds- en dossierkennis van de provinciale diensten van het Agentschap voor Natuur en Bos. Verder gebeurt ook een toets met het ontwikkeld beleid inzake instandhoudingsdoelstellingen. Naar verwachting zal de toplaag ecologische waardevolle zonevremde bossen na de zomer bekend zijn.

...

Wat nog verder dient te worden uitgediept, is het concrete implementatietraject, enerzijds naar de uitwerking van dit proactieve spoor op Vlaams niveau en anderzijds voor de beleidsimplementatie van de provincies en de gemeenten. Dit laatste focust vooral op communicatie en inbedding in de werking van de lokale besturen. Er zullen tevens in het kader van de uitwerking van spoor 2 tegen begin september verschillende voorstellen geformuleerd worden voor optimalisatie van het bestaand juridisch instrumentarium. Deze voorstellen moeten leiden tot een bescherming van de zonevremde bossen, inzonderheid de ecologisch waardevolle, kwetsbare zonevremde bossen. Wat de financiële impact zal zijn van dit plan van aanpak, kan pas geraamd worden wanneer er een exact zicht is op deze ecologische toplaag en na de concrete keuze van het in te zetten instrumentarium.”

September 2013: uit het bovenstaande antwoord blijkt dat we in september 2013 dus de concretisering van het langverwachte plan van aanpak mogen verwachten, waarover bij het ter perse gaan van deze Bosrevue nog geen nieuws beschikbaar was. Daarop wordt echter niet gewacht, want op 3 september rukt een politiemacht het Ferrarisbos in Wilrijk binnen, de bezetters worden opgepakt en het bos gaat voor de bijl. Dit ondanks het feit dat er een enorm draagvlak was voor het behoud van dit waardevolle bos, en dat er heel wat vragen werden gesteld bij de correctheid van de doorlopen procedures voor deze ontbossing. Aan de vooravond van de lancering van het plan van aanpak is dit uiteraard een bijzonder bittere pil⁵. BOS+ blijft dit thema van zeer nabij opvolgen, want voorlopig zitten we dus vooral nog met heel veel vragen. Waar zal de lat gelegd worden om te bepalen of een bos waardevol (genoeg) is voor spoor 1? Over hoeveel bossen en hoeveel hectare zal het precies gaan? Welke instrumenten zal men kiezen uit het voorgesteld pakket om die verschillende sporen te bewandelen? Wat

5 Naar aanleiding van deze ontbossing besloten heel wat prominenten uit de Vlaamse culturele sector dat de maat vol is, en dat er nu dringend écht werk moet gemaakt worden van beter bosbehoud. Je kan hun open brief aan de ministers Schauvliege en Muylers raadplegen, ondertekenen en delen via www.bosplus.be.

wordt het ambitieniveau van de aangereikte oplossingen? Wat is de kostprijs van deze operatie? Maar ook: wat is de maatschappelijke opbrengst ervan? Op welk overheidsniveau (Vlaams, provinciaal, lokaal) zal men welke verantwoordelijkheid leggen, en hoe zal men ervoor zorgen dat er ook echt tot actie wordt overgegaan⁶?

Simpel en betaalbaar bosbehoud: het kan écht

BOS+ dringt erop aan dat er nu spoedig ambitieuze en constructieve antwoorden komen op deze vragen. Een degelijk plan van aanpak zal zich in de eerste plaats moeten beraden over het gemak waarmee vandaag ontbost wordt d.m.v. de bepalingen van Art. 90 bis van het Bosdecreet. Het zal noodzakelijk zijn om (minstens een aantal van) de bestaande uitzonderingen op het ontbossingsverbod af te schaffen of te verstrengen. Zo kan bv. de compensatieverplichting bij het vergunnen van een ontbossing gelinkt worden aan de verplichting te compenseren in natura, of kan de natuurtoets die doorlopen moet worden bij het al dan niet vergunnen van een aangevraagde ontbossing onderworpen worden aan strengere criteria. De verstrenging van artikel 90 bis is sectoreigen wetgeving, en lijkt ons eigenlijk de meest eenvoudige en voor de hand liggende maatregel die men kan nemen voor beter bosbehoud.

Maar ook andere acties ten behoeve van het bosbehoud hoeven geen handenvol geld te kosten, zoals al te vaak ten onrechte gesteld wordt. Vaak schermt men bv. met het spook van de planschade, die bij herbesteding van bepaalde bosgebieden fabelachtige bedragen aan de schatkist zou kosten. Ten eerste hoeft bosbehoud niet per definitie gerealiseerd te worden d.m.v. bestemmingswijzigingen, zoals hierboven reeds duidelijk werd gemaakt. Maar bovendien is de algemene perceptie dat het planologisch omzetten naar groene bestemmingen van bosgebieden zal resulteren in enorme planschadebedragen is gewoonweg niet correct. In de Codex Ruimtelijke Ordening zijn een aantal criteria opgenomen waaraan samen moet worden voldaan eer er sprake is van planschadevergoeding, en waaraan bij heel wat dossiers niet voldaan is. Bovendien wordt de hoogte van de planschadevergoeding vaak overschat, zowel omwille van de oppervlakte die voor deze planschadevergoeding in aanmerking komt, als omwille van het basisbedrag per oppervlakte-eenheid. De belangrijkste elementen hierin zijn:

- De stedenbouwkundige en bouwtechnische geschiktheid voor bebouwing: in heel wat gevallen zou kunnen geoordeeld worden dat, alleen al omwille van de aanwezigheid van het bos, de site bouwtechnisch niet

Het fabeltje van de planschade... Zelfs voor een langgerekte bos langs een goed uitgeruste weg, zoals het Ferrarisbos langs de Fotografiefilaan in Wilrijk, zou de planschade zich beperken tot minder dan de helft van de oppervlakte van het bos. De groene lijnen geven de afstand van 50m van de uitgeruste weg aan. © Beeld gebaseerd op Google Earth

geschikt is voor bebouwing. Overheden kunnen zich hierop baseren om geen stedenbouwkundige vergunning af te leveren voor ontbossing.

- De afstand tot een uitgeruste weg: de planschadevergoeding is onlosmakelijk gelinkt met de nabijheid tot een zgn. 'uitgeruste' weg⁷. Bovendien komt enkel de eerste 50 meter vanaf de rooilijn in aanmerking voor planschade. Zelfs voor een langgerekt bos als het Ferrarisbos, langsheen (de goed uitgeruste) Fotografiefilaan in Wilrijk, zou de planschade voor minder dan 50% van de totale oppervlakte van toepassing geweest zijn. Bij de meeste bossen ligt dit percentage nog veel lager, omdat er geen of weinig uitgeruste wegen langs of doorheen lopen.
- De waarde van het goed op moment van verwerving: de schadeloosstelling aan de eigenaar wordt berekend op basis van de prijs die hij ervoor betaald heeft (geactualiseerd tot op de dag van het ontstaan van het recht op schadevergoeding), waarbij de planschadevergoeding 80% van het waardeverlies bedraagt. Voor veel gronden, die lang geleden zijn aangekocht, zijn de planschadevergoedingen veel beperkter dan men laat uitschijnen: planschade voor bosbehoud in de bestemming woonuitbreidingsgebied wordt immers niet gebaseerd op de huidige marktprijs van bouwgrond, maar wel op wat de eigenaar indertijd voor het stuk grond betaald heeft.

De bal ligt nu in het kamp van de Vlaamse Regering. BOS+ hoopt op een spoedig, concreet, werkbaar en ambitieus plan van aanpak voor onze bedreigde bossen. Opdat waardevolle Ferrarisbossen, zoals dat in Wilrijk, niet langer door een simpele pennentrek kunnen vernietigd worden. Bosbehoud kan écht, en het moet ook écht. Het wordt een belangrijk najaar voor onze Vlaamse bossen. ■

6 Ook vandaag heeft de overheid immers heel wat instrumenten in handen om bosbehoud te verzekeren, alleen worden deze instrumenten vaak niet of onvoldoende ingezet.

7 Als minimale uitrusting geldt een met duurzame materialen verharde weg, voorzien van een elektriciteitsnet.